

Temat lekcji: Średniowieczny wzorzec ascety na podstawie „Legendy o św. Aleksym”

Nauczyciel: Anna Bielenda (anjabelenda@gmail.com)

1. Proszę wejść na stronę szkoły, są tam zamieszczone materiały w punkcie: e-podręczniki, kliknąć: kształcenie ogólne, potem poszukać w materiałach tematu: „ Czy święty może być okrutny?”. Proszę zapoznać się z treścią materiałów.
2. Proszę zapisać w zeszycie terminy: legenda, asceta, asceza, literatura parenetyczna.
3. Proszę przeczytać z podręcznika materiały o św. Aleksym – str. 226-227
4. Proszę przeczytać fragmenty „Legendy o św. Aleksym” (podręcznik str. 227-229 lub scan)
5. Proszę w zeszycie zapisać historię św. Aleksego (kim był, z jakiej rodziny pochodził, czego dokonał, gdzie przebywał, dlaczego uznano go za świętego i jak kończy się historia św. Aleksego).
6. Proszę przeczytać przesłać zadanie na mój adres mailowy do 15 maja 2020r.

Średniowieczne koncepcje świętości

Kultura średniowiecza wykształciła model świętego w dwóch odmianach wywodzących się z różnych kręgów kultury chrześcijańskiej: wschodniej i zachodniej. Wzorzec wschodni określał mianem świętego człowieka, który rezygnuje z życia wśród ludzi, oddala się do pustelni (np. eremu) i spędza czas na modlitwie, oddaje się postom i umartwia ciało. Taki ideał wywodzi się z przekonania, że osiągnięcie pełni szczęścia jest możliwe dopiero w życiu wiecznym i dlatego wszystko, co jest związane z życiem na ziemi, to marność i złudzenie. Inne oblicze świętego reprezentuje model, który ukształtował się w kulturze zachodniochrześcijańskiej. Uosabia go postać św. Franciszka z Asyżu. Oba wzorce są obecne w całej kulturze chrześcijańskiej Europy, inspirując twórców tekstów kultury różnych epok.

Utwory literackie poświęcone prezentacji życia świętego to hagiografie. Najstynniejszym zbiorem średniowiecznych legend o świętych jest *Złota legenda* (*Legenda aurea*) Jakuba da Voragine [woradzine]. Autor dzieła zebrał rozpowszechnione w Europie opowieści i spisał je w jednym tomie, z którego czerpało później wielu twórców europejskich.

Święty asceta z *Legendy o św. Aleksym*

Legenda o św. Aleksym to utwór niezwykle popularny w całym ówczesnym świecie chrześcijańskim. Jedna z wersji legendy została też spisana w języku polskim (ok. roku 1454).

Tekst rozpoczyna się od apostrofy do Mesjasza, zawierającej prośbę o uczynienie autora godnym opowiedzenia historii świętego.

Następna część dzieła to opowieść o rodzinie świętego, który pochodził ze znakomitego rodu rzymskiego, jego dzieciństwie i młodości, upływających na pobożnych poczynaniach. Rodzice zaniepokojeni niechęcią Aleksego

do spraw doczesnych proszą go, aby zawarł małżeństwo z cesarską córką. Jednak w noc poślubną młody małżonek zwraca dziewczynie pierścień i decyduje się na życie w czystości. Jej również proponuje życie poświęcone służbie Bogu.

Dalsza część legendy opowiada o tułaczce świętego. Aleksey zabiera z rodzinnego domu złoto i srebro i udaje się na statek, aby odpłynąć z Rzymu. Rozdawszy cały majątek ubogim, sam wiezie życie żebrackie, pełne umartwień i wyrzeczeń. Zostaje ascetą.

Za przyczyną modlitw świętego i jego pokory dokonuje się wiele cudów. Zdarza się, że sama Matka Boska schodzi z obrazu i skłania odźwiernego, aby wpuścił do kościoła świętego, który czeka na mrozie. Sława Aleksego staje się coraz większa. Aby uniknąć zbytniego rozgłosu, bohater wyrusza do Syrii. Cudowne okoliczności sprawiają, że z powrotem przybywa do Rzymu. Znajduje schronienie pod schodami swojego domu rodzinnego, gdzie jako nieznanany nikomu, ubrany w fachtmany żebrak spędza 16 lat. Do trudów ubogiej egzystencji dokładają się jeszcze upokorzenia – mieszka pod schodami, więc mieszkańcy domu leją mu na głowę pomyje, jest poniewierany przez służbę. Jednak wszystkie umartwienia są dla Aleksego jeszcze większym źródłem radości.

Zakończenie legendy stanowi opis śmierci Aleksego, który przeczuwając bliski kres, pisze list opowiadający o męczeństwie i trudach swego żywota. W chwili śmierci świętego w całym mieście biją dzwony – powody tego wydarzenia wyjaśnia rzymianom niewinne dziecko. Ku ciału zmarłego zdążają w procesji cesarz, papież i biskupi, a chorzy, którzy znaleźli się w pobliżu zwłok, zostają cudownie uzdrowieni. Wszyscy usiłują wyjąć zaciśnięty w jego dłoni list, ale udaje się to jedynie żonie Aleksego, która, jak on, żyła, dochowując czystości. Wówczas okazuje się, kim był niezwykle żebrak. Pograżeni w rozpacz po stracie jedynaka rodzice, którzy szukali Aleksego po całym świecie, dopiero teraz go rozpoznają – w zmarłym pod ich własnym domem nędzarzu.

Legenda o św. Aleksym (fragment)

- ¹ Ach, Krolu wielki¹ nasz,
Coż Ci dzieją Męszyjasz²,
Przydaj rozumu k mej rzeczy³,
Me serce bostwem obleczy,
⁵ Raczy mię mych grzechow pozbawić,
Bych mógł o Twych świętych prawić:
Żywot jednego świętego,
Coż miłował Boga swego.
Cztę⁴ w jednych księgach o nim;
¹⁰ Kto chce słuchać, ja powiem.

¹ wieliki – wielki

² Męszyjasz – Mesjasz

³ rzecz – mowa

⁴ cztę – czytam

Św. Hieronim klęczący przed Chrystusem na Krzyżu

miniatura z *Godzinek* Bonaparte Ghisleriego z Bolonii (1500)

erem – pustelnia, miejsce odosobnienia; eremita – pustelnik, osoba, która z pobudek religijnych wycofuje się z życia w społeczeństwie i wybiera egzystencję w izolacji od spraw tego świata

asceta – człowiek rezygnujący z życia doczesnego, umartwiający swoje ciało, aby oczyścić duszę i osiągnąć świętość

asceza – umartwianie się, rezygnacja z życiowych przyjemności

Drzeworyt średniowieczny przedstawiający św. Aleksego leżącego pod progiem rodzinnego domu

Ktoej krolewnie Famijana dziano¹,
Co ją Aleksemu dano.
A gdy się z nią pokładał,
Tej nocy z nią gadał:
15 Wrocił zasię² pirścień jej,
A rzekł tako do niej:
Ostawiam cię przy twym dziewstwie³,
Wroć mi ji, gdy będziwa oba w niebieskim krolewstwie;
Jutroć się bierzę od ciebie
20 Służy(ć) temu, coźci jest w niebie;

Tu pod wschodem leżał,
Každy nań pomyje, złą wodę lał.
A leżał tu sześćnaście lat,
Wsz(y)tko cirpiał prze Bog rad⁴
25 A więc gdy już umrzeć miał,
Sam sobie list napisał.
I ścisnął ji twardo w ręce,
Popisawszy swoje wszystkie męki,
I wszystkie skutki, co je płodził,
30 Jako się na świat narodził.
A gdy Bogu duszę dał,
Tu się wielki dziw stał:
Same zwony zwołyły,
Wszystki, co w Rzymie były.
35 Więc się po nim pytano,
Po wszystkich domiach⁵ szukano:
Nie mogli go nigdziej najć,
A wždy nie chcieli przestać.

¹ dziano – dano, nazwano ją

² zasię – z powrotem

³ dziewstwo – dziewictwo

⁴ wszystko cirpiał prze Bog rad – wszystko znosił ze względu na Boga

⁵ po wszystkich domiach – we wszystkich domach

- Jedno młode dziecię było,
 40 To jim więc wzjawilo¹,
 A rzekąc: Aza wy nie wiecie o tym,
 Kto to umarł? Jać wam powiem:
 U Eufamijanać leży,
 O jimże ta fała bieży;
 45 Pod wschodem ji najdziecie,
 Acz go jedno szukać chcecie.
 Więc tu papież z kardynały,
 Cesarz z swymi kapłany
 Szli są k niemu z chorągwiami;
 50 A zwoony wždy zwonili sami.
 Tu więc była ludzi siła,
 Silno wielka ciszczba była.
 Kogokole para zaleciała²
 Od tego świętego ciała,
 55 Ktory le chorobę miał,
 Natemieści(e) zdrow ostał³.
 [...]
 Chcieli mu list z ręki wziąć,
 Nie mogli go mu wziąć:
 Ani cesarz, ani papież,
 60 Ani wszytko kapłaństwo takież,
 I wszytek lud k temu
 Nie mógł rozdrzeć nicht ręki jemu.
 Więc wszytcy prosili Boga za to,
 Aby jim Bog pomógł na to,
 65 By mu mogli list otjąć,
 A wždy mu go nie mogli otjąć,
 [...]
 Jedno przyszła żona jego,
 A ściągnęła rękę do niego,
 70 Eż⁴ jej w rękę wpadł list,
 Przeto, iż był jeden do drugiego czyst.
 A gdy ten list oglądano,
 Natemieście⁵ uznano,
 Iż był syn Eufamijanow.

Polecenia

1. Wyjaśnij, dlaczego Aleksy zrezygnował ze szczęścia rodzinnego.
2. Określ stosunek Aleksiego do dóbr doczesnych.
3. Opisz śmierć świętego. Wskaż zjawiska, które jej towarzyszyły.
4. Uzasadnij, dlaczego Aleksy zasłużył na miano ascety.

¹ **dziecię wzjawilo** – dziecko oznajmiło

² **kogokole para zaleciała** – do kogokolwiek doleciał zapach, tchnienie

³ **ktory le [...] zdrow ostał** – ktokolwiek był chory, natychmiast wyzdrowiał

⁴ **eż** – aż

⁵ **natemieście** – natychmiast

Legenda o świętym jako gatunek literacki

Słowo *legenda* pochodzi od łacińskiego *legere* – ‘czytać’, a dokładnie oznacza ‘to, co należy przeczytać’. Utwór opowiada o wydarzeniach historycznych, łącząc równorzędnie elementy prawdopodobne z fantastycznymi (cuda, ingerencja sił wyższych). Opiera się zazwyczaj na podaniach ludowych.

Polski tekst wierszowany *Legendy o św. Aleksym* jest dziełem anonimowego twórcy, który zaadaptował krążącą w całej Europie pieśń, korzystając z jej łacińskiej wersji. Żywot świętego należał wówczas do obiegowych tematów utworów heroicznych wykonywanych przez wędrownych śpiewaków. Liczba odstępstw od pierwowzoru sugeruje, że autor opierał się właśnie na ustnej wersji legendy.